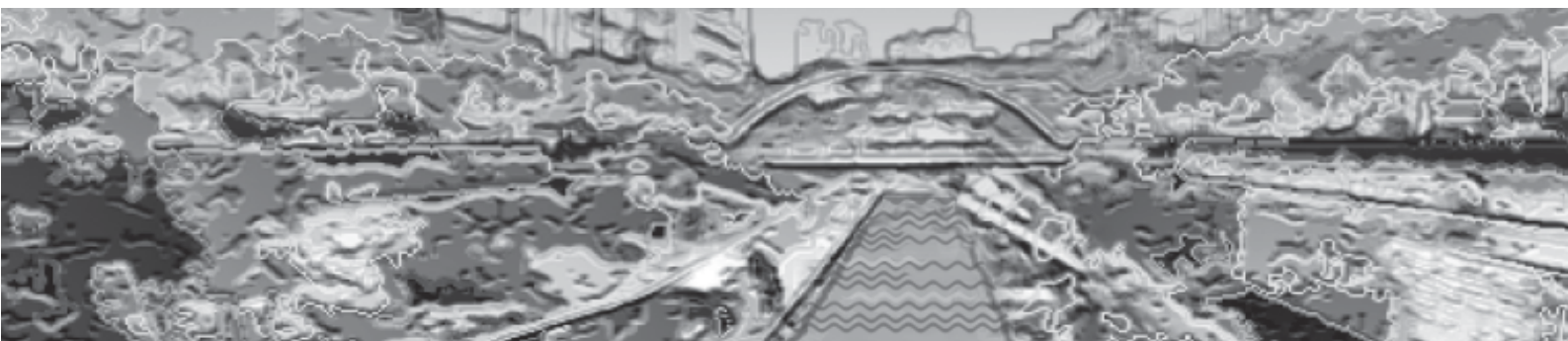

The Sustainable Urban Development Reader

ดร. ดวงจันทร์ อภาวัชรุตม์ เจริญเมือง
Duongchan Apavatjrut Charoenmuang, Ph.D.

Book Review:

The Sustainable Urban Development Reader

Stephen, M. W., & Timothy, B. (Eds.). (2004). The sustainable urban development reader (3rd ed.). London and New York: Routledge.

ดร. ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง

Duongchan Apavatjirut Charoenmuang, Ph.D.

สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Social Research Institute, Chiang Mai University

ดูเหมือนว่าในปัจจุบันเมืองต่าง ๆ ทั่วโลกต่างเผชิญปัญหาที่คล้ายคลึงกัน เช่น ปัญหาการเพิ่มขึ้นของจำนวนรถส่วนตัว มลภาวะด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย อากาศเสีย เสียงดัง ขาดพื้นที่สีเขียว การทำลายภูมิทัศน์ดั้งเดิมของเมือง การแผ่ขยายของเมืองไปตามเส้นทางถนนที่ตัดใหม่ การเก็งกำไรที่ดิน การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างฟุ่มเฟือย การขาดอัตลักษณ์ของพื้นที่ ความไม่เท่าเทียมกันในการได้รับการบริการ ความขัดแย้งของการพัฒนาใหม่กับวิถีชีวิตของชาวเมืองผู้อยู่อาศัยอยู่เดิม เป็นต้น โดยเฉพาะเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนามักจะเผชิญชุดปัญหาเดียวกับที่เมืองในประเทศอุตสาหกรรมได้เคยเผชิญไปก่อนหน้านี้แล้ว เพียงแต่ปัญหาของเมืองในประเทศที่กำลังพัฒนาเกิดหลังประเทศที่พัฒนาแล้วหลายสิบปี

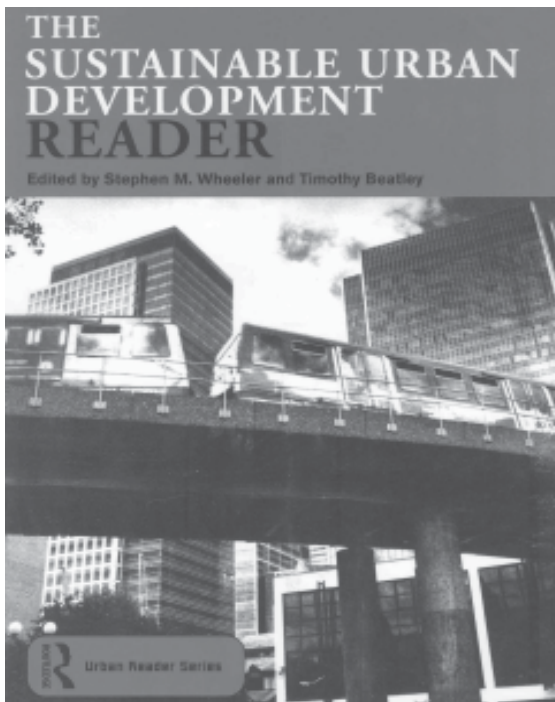
แต่ก็เป็นเรื่องแปลกที่ประเทศที่พัฒนาที่หลัง มักตามรอยผิดพลาดของประเทศอุตสาหกรรมเหมือนการฉายหนังของความผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำอีก

หนทางหนึ่งที่จะหลีกเลี่ยงการซ้ำรอยความผิดพลาดของผู้อื่น คือ การศึกษาแนวคิดและบทเรียนจากที่อื่น โดยเฉพาะในขณะนี้ที่มีความเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ อันเป็นผลจากภาวะโลกร้อนที่แสดงอาการให้เห็นชัดเจนกว่าช่วงเวลาใด ๆ ที่ผ่านมา รวมทั้งผลกระทบอันเกิดจากเศรษฐกิจของเมืองที่ผูกติดกับเศรษฐกิจโลกมากเกินไป ทำให้เราจำเป็นต้องจะต้องศึกษาแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนจากประเทศอื่น เพื่อให้เมืองในประเทศไทยได้รับการวางแผนอย่างดี โดยสรุปบทเรียนจากความผิดพลาดของผู้อื่น

อย่างไรก็ตาม ผู้ที่ทำงานหรือศึกษาเกี่ยวกับด้านการพัฒนาเมือง การผังเมือง ภูมิศาสตร์เมือง รัฐศาสตร์ และสังคมวิทยาเมือง มักประสบความสำเร็จอย่างสูงในระยะเวลาอันจำกัดและในความสามารถด้านภาษาอังกฤษที่จำกัด ควรจะเลือกอ่านหนังสือเล่มไหนที่จะสามารถให้แนวคิดกว้าง ๆ และกระตุ้นให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ตลอดจนมีกรณีตัวอย่างให้เห็นรูปธรรมที่ชัดเจนเพื่อศึกษาเป็นบทเรียน

ดิฉันเห็นว่าหนังสือ *The Sustainable Urban Development Reader* ซึ่ง Stephen M. Wheeler และ Timothy Beatley เป็นบรรณาธิการร่วมกัน ที่สำนักพิมพ์ Routledge จัดพิมพ์ในชุด Urban Reader Series เป็นหนังสือที่ดีที่ควรอ่าน สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนได้ค่อนข้างครบถ้วน เพราะ Routledge เป็นสำนักพิมพ์ที่ก้าวหน้า นอกจากชื่อเสียงของสำนักพิมพ์จะรับประกันผลงานแล้ว เมื่อเห็นรายชื่อผู้เขียนทั้งหมด 36 คนก็ตอกย้ำว่าหนังสือเล่มนี้รวบรวมนักเขียนปรมาจารย์ด้านเมืองมาไว้ครบถ้วน มีแนวคิดและตัวอย่างจากหลายสำนักในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนทั้งจากอเมริกาเหนือ ละตินอเมริกา ยุโรป และเอเชีย จัดเป็นหนังสือประเภทคลาสสิกที่ควรผ่านตาทุกคน

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 7 ส่วน ประกอบด้วยที่มาที่ไปของแนวคิดด้วยคามยั่งยืน มิตินามยั่งยืนของเมือง เครื่องมือสำหรับการวางแผนเพื่อความยั่งยืน การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนในระดับนานาชาติ วิสัยทัศน์

ชุมชนยั่งยืน กรณีตัวอย่างความยั่งยืนของเมือง และแบบ-
ฝึกหัดการวางแผนเพื่อความยั่งยืน

การปูพื้นฐานความคิดมาสู่ประเด็นความยั่งยืน โดยตรงเริ่มจาก Ebenezer Howard ผู้โด่งดังมาจากการเสนอแนวคิดเมืองในสวน ใน *Garden Cities of Tomorrow* (1898) ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นหนังสือที่มีอิทธิพลที่สุดในประวัติศาสตร์ของการวางผังเมือง และเขียนขึ้นในช่วงที่เมืองอุตสาหกรรมมีสภาพที่ย่ำแย่มาก เพราะยังขาดการควบคุมด้านมาตรฐานสิ่งแวดล้อม สุขาภิบาล และสุขอนามัยของโรงงาน โดยเสนอให้มีสมดุลระหว่างเมืองกับชนบท มีการรวบรวมงานของนักเขียนด้านเมืองที่มีชื่อเสียงอีกหลายคน อาทิ Lewis Mumford (*The Culture of Cities* และเล่มอื่น เช่น *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*), Aldo Leopold (*A Sand County Almanac*), Jane Jacobs (*The Death and Life of Great American Cities* มีผลงานอื่น เช่น *Cities and the Wealth of Nations: Principles of Economic Life, etc.*), Andre Gunder Frank (*Capitalism and Underdevelopment in Latin America*) นักเขียนเหล่านี้ซึ่งต่างตั้งคำถามในทำนองเดียวกันเกี่ยวกับธรรมชาติของเมืองอุตสาหกรรมและความสัมพันธ์พื้นฐานของการพัฒนาคนกับธรรมชาติ

ในส่วนแรกที่จะไม่กล่าวถึงไม่ได้ คือกลุ่ม Club of Rome ประกอบไปด้วย Donella H. Meadows, Dennis L. Meadows, Jorgen Randers และ William W. Behrens III ซึ่งร่วมกันเขียน **Limits to Growth** ที่จุดประกายให้มีการคำนึงถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่จำกัดเท่าเดิม ในขณะที่ประชากรในโลกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ การกระตุ้นเตือนให้มีการปรับกระบวนการพัฒนาของพัฒนาของกลุ่มนี้ได้นำไปสู่การหารือของ Brundtland Commission ในปี 1980 และในการประชุมสิ่งแวดล้อมโลกปี 1992 ซึ่งทำให้มีการประกาศปฏิญญาและการทำแผนปฏิบัติการ 21 (Local Agenda 21) ในสหประชาชาติ 21 และส่วนนี้ได้รับรวบรวมสาระสำคัญของ Rio Declaration ไว้ด้วย ซึ่งทำให้เห็นการพัฒนาแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นจากช่วงเวลาต่าง ๆ จนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ดีในหนังสือเล่มอื่น ๆ นอกเหนือจากเรื่อง *The Sustainable Urban Development Reader* มีนักวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่าประชากรมากจะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรมาก โดยให้เหตุผลว่ายังมีตัวแปรอื่น ๆ อีก เช่น สัดส่วนการใช้ทรัพยากร เพราะประเทศร่ำรวยแม้จะมีจำนวนประชากรน้อยแต่บริโภคพลังงานและทรัพยากรมากกว่าประเทศยากจนซึ่งมีประชากรมากหลายเท่า

การกล่าวถึงมิติของความยั่งยืนของเมืองในส่วนที่สอง เป็นการนำแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนมาทำให้เป็นรูปธรรมโดยการผังเมืองและการออกแบบเมือง มีประเด็นหลักคือ การใช้ที่ดินและการออกแบบเมือง การคมนาคมขนส่ง นิเวศเมืองและการฟื้นฟู พลังงาน และการใช้วัสดุ ความยุติธรรมทางสิ่งแวดล้อมและความเท่าเทียมทางสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจ สถาปัตยกรรมและอาคารที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม (green architecture)

ประเด็นที่น่าสนใจคือการให้ความสำคัญต่อการใช้ขนส่งมวลชน การทำให้การจราจรลดทอนความเร่งรีบ (traffic calming) รวมทั้งการใช้การเดินทางโดยไม่ใช้เครื่องยนต์ (non-motorized transport) ซึ่งเป็นแนวคิดที่เมืองเก่าหลายเมืองในยุโรปได้ทำกันและมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวมากขึ้น นำเสนอโดย Peter Newman and Jefferey Kenworth ส่วนนี้ผู้เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาการจราจรควรจะอ่าน เพื่อให้รู้ว่าซีกโลกอื่นเขาก้าวหน้าไปถึงไหน และไม่ควรคิดแก้ปัญหาด้วยการอำนวยความสะดวกให้การจราจรแล่นเร็วเพื่อรถจะได้ไม่ติด ดังเช่นที่นิยมทำกันในสังคมไทย

บทความที่น่าสนใจนี้ คือ “Natural Capitalism” ของ Paul Hawken นักปรัชญาด้าน ecological capitalism ซึ่งเขียนหนังสือหลายเล่ม เช่น *Natural Capitalism: Creating the Next Industrial Revolution*, *The Ecology of Commerce: A Declaration of Sustainability* โดยได้เสนอแง่มุมใหม่ว่า คำว่า “ทุน” (capital) ใหม่ความีใช้การสะสมความมั่งคั่งจากการลงทุน โรงงาน และเครื่องจักร แต่ทุนทางนิเวศหมายรวมถึงทรัพยากรทั้งที่หมดไปและที่ทดแทนใหม่ได้ ในระบบนิเวศไม่ใช่เพียงแค่เห็นไม้ที่เรานำมาใช้งาน แต่ต้องมองป่าทั้งผืน และให้ข้อคิดว่า “ระบบสิ่งมีชีวิตให้ทั้งอาหารแก่เรา ปกป้องเรา รักษาเรา ทำความสะอาดที่อยู่อาศัยของเรา และทำให้เราได้หายใจ ดังนั้น “รายได้” จึงมาจากสิ่งแวดล้อมที่ดี อากาศ และน้ำสะอาด ภูมิอากาศที่ดี (ไม่แปรปรวน) มีฝนตก...”

Hawken กระตุ้นเตือนให้เราตระลึกไว้ว่า หากเราไม่คำนึงถึงและปกป้องค่าทุนชีวิตของเราให้คงอยู่ถึงที่สุดแล้ว ยาวๆแต่การพัฒนาเศรษฐกิจเลย แม้แต่ชีวิตของเราก็อาจไม่สามารถดำรงอยู่ได้ แนวคิดเรื่องทุนทางนิเวศไม่ได้รับการยอมรับจากการวางแผนด้านธุรกิจจนถึงช่วง 1970 แต่ในที่สุดเมื่อสิ่งแวดล้อมเลวร้ายลงจากการพัฒนาที่มุ่งกำไรอย่างเดียว แนวคิดที่นำเอาค่าใช้จ่ายที่ต้องลงทุนเพื่อกอบกู้สิ่งแวดล้อมมาคำนวณเป็นต้นทุนได้รับการยอมรับมากขึ้น ดังเห็นได้จากแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ผนวกเอามิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ในกระบวนการพัฒนาอย่างเท่าเทียม

นอกจากนั้น นักผังเมืองและผู้บริหารเมืองควรอ่านงานของ Tillman Lyle ที่บริหารจัดการของเสีย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกเมืองต้องเผชิญ โดยได้จัดการของเสียของเมืองอาร์เคตา รัฐแคลิฟอร์เนีย อย่างได้ผลด้วยกระบวนการที่เป็นมิตรกับระบบนิเวศ นอกจากไม่สร้างปัญหาความน่ารังเกียจแล้วยังสามารถทำให้เกิดจุดน่าสนใจแห่งใหม่ที่ใช้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจได้ด้วย

ที่จริงยังมีงานที่น่าสนใจของนักเขียนคนอื่น ๆ เช่น Herbert Girardet (*Creating Sustainable Cities*, *The GAIA Atlas of Cities*), Ann Whiston Spirn (*The Granite Garden: Urban Nature and Human Design*), Michael Shuman (*Going Local: Creating Self-Reliant Communities in a Global Age*) ซึ่งต่างมีแง่มุมให้หันมามองนอกกรอบการพัฒนาของเศรษฐกิจกระแสหลักที่เป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน

ในส่วนที่สามเป็นเทคนิคการวางแผน ที่ผ่านมามาดูเหมือนว่านักวางแผนจะใช้แต่การกำหนดโซนนิ่งและการวางแผนอื่น ๆ แต่ในปัจจุบันมีการนำเสนอเทคนิคอื่น ๆ ที่สามารถวัดความยั่งยืนของเมือง เช่น การวิเคราะห์ตัวชี้วัดความยั่งยืน โดย Virginia W. Maclaren งานของ Mathis Wackernagel and William Rees มีความน่าสนใจมาก พวกเขาเป็นต้นความคิดเรื่องรอยเท้าของระบบนิเวศ (ecological footprint) ซึ่งสามารถใช้เป็นเทคนิคหนึ่งในการวัดเมืองหนึ่ง ๆ หรือคนหนึ่งว่าใช้ทรัพยากรและพลังงานไปเท่าไรในการดำเนินชีวิต และทำให้เกิดของเสียกลับสู่ธรรมชาติเท่าไร นอกจากนั้น Allan B. Jacobs ยังได้พัฒนาเทคนิควิเคราะห์เมืองอย่างง่าย นำเสนอใน “Seeing Change” ซึ่งเคยเขียนไว้ใน *Looking at Cities*

การพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนในระดับนานาชาติในส่วนที่สี่ หนีไม่พ้นที่จะกล่าวถึงกรณีเมืองกูรีติบา ประเทศบราซิล ซึ่งได้มีความพยายามหลายรูปแบบ และประสบความสำเร็จในการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะกรณีการจัดการด้านการคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพ (แตกต่างจากเมืองเซาเปาลู ซึ่งอยู่ในประเทศเดียวกัน แต่บริหารโดยวิธีคิดที่แตกต่างกัน) ในงานของ Jonas Rabinovitch และ Josef Leitman ชื่อ “Urban Planning in Curitiba”

กรณีการมีส่วนร่วมของประชาชนในไทเป ซึ่งเป็นเมืองในเอเชียเป็นกรณีที่น่าสนใจ ที่ Hsin Huang Michael Hsiao และ Hwa-Jen Liu เขียนใน *Livable Cities?: Urban Struggles for Livelihood and Sustainability* และเขียนเป็นบทความในเล่มนี้ชื่อว่า “Collective Action Towards a Sustainable City: Citizens’ Movements and Environmental Politics in Taipei” เล่าเรื่องราวบทบาทของชนชั้นกลางที่ร่วมกันต่อต้านทางสรรพสินค้าขนาดใหญ่ที่ขยายกิจการและทำให้ต้องผลิตกระแสไฟฟ้าเพิ่มเพื่อป้อนธุรกิจนี้ ซึ่งนำความเดือดร้อนมาสู่ชุมชนที่พวกเขาอาศัย บทความเดียวกันนี้ได้เสนออีกแง่มุมหนึ่งของการต่อสู้ฝ่ายประชาชนที่ถูกขับออกจากแหล่งที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นย่านชุมชนแออัดเพื่อปรับพื้นที่เป็น international plaza เพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นของชาวต่างชาติที่เข้าไปอยู่ในไทเป ทั้ง ๆ ที่ประชาชนและนักผังเมืองคัดค้าน โดยที่ฝ่ายรัฐกล่าวอย่างภาคภูมิใจว่าเป็นการปรับปรุงสภาพแวดล้อมเมืองให้น่าดูยิ่งขึ้น ทั้ง ๆ ที่สร้างความขัดแย้งกับประชาชน

ดิฉันคิดว่ากรณีความขัดแย้งของชาวไทเปที่ยากจน ต้องสูญเสียที่อยู่อาศัยเพื่อประโยชน์ของคนในเมืองอีก กลุ่มหนึ่ง โดยเฉพาะชาวต่างประเทศคล้ายคลึงกับปัญหา ความขัดแย้งกรณีที่เกิดมลพิษทางอากาศหรือฝายโบราณ สามฝ่ายในเชียงใหม่ เพื่อสร้างประตูประบายน้ำให้เรือของ นักท่องเที่ยวแล่นผ่านได้ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเวียง กุมกาม ซึ่งมีนักการเมืองไปลงทุนสร้างโรงแรมไว้รอรับแล้ว โดยอ้างว่าประตูประบายน้ำจะทำให้สามารถควบคุมระดับน้ำ ได้ดีกว่า แต่ข้อเท็จจริงคือจะทำให้เกษตรกรสูญเสียความ สามารถในการจัดการน้ำ และจะไม่ได้รับน้ำในช่วงฤดูการ เพาะปลูกเหมือนที่ผ่านมา กรณีนี้กำลังเป็นปัญหาความ ขัดแย้งกันในสังคมเชียงใหม่ในขณะนี้

ส่วนที่ห้าซึ่งกล่าวถึงวิสัยทัศน์ชุมชนยั่งยืน บรรณา- ธิการได้ย้อนกลับไปพูดถึงแนวคิดที่ Ebenezer ได้นำเสนอ ไว้ผนวกกับแนวคิดอื่น ๆ กรณีที่น่าสนใจคือ สภาพความ เป็นอยู่ที่พวกเราบางคนใฝ่ฝัน ได้แก่ การดำรงชีวิตโดยไม่ใช้ รถยนต์ส่วนตัว ดังปรากฏในงานของ Ernest Callenbach ผู้เขียน “The Streets of Ecotopia’s Capital” and “Car-Less Living in Ecotopia’s New Towns” ซึ่งเป็น เนื้อหาที่เพิ่มเติมจากหนังสือ *Ecotopia* ที่เขาเคยเขียนไว้ ตั้งแต่ปี 1975 โดยศึกษากรณีของหมู่บ้านเล็กใกล้เมือง Bolinas มารีนแคนดี ซานฟรานซิสโก ซึ่งชาวเมืองลุกขึ้นมา ปิดทางเข้าทางเดียวของหมู่บ้านแล้วประกาศอิสรภาพไม่ขึ้น ต่อสหรัฐอเมริกา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเบื่อหน่าย จากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ การปนเปื้อนสารพิษ การรั่วซึม ของนิวเคลียร์ การเมืองที่มุ่งแต่เอาประโยชน์ กรณีของ หมู่บ้านนี้ซึ่งเป็นอีโคโทเปีย (Ecotopia) เกิดขึ้นได้เนื่องจาก ผู้นำเป็นสตรีที่ไม่ได้หวังกอบโกยผลประโยชน์จากการเมือง แต่เข้ามาทำหน้าที่โดยรับฟังความเห็นของประชาชน พูด ตรงไปตรงมาและมีความซื่อสัตย์ จึงทำให้คนทุกสาขาอาชีพ เข้าไปร่วมมือกันในการรังสรรค์นิเวศสังคมขึ้น และแนวคิด นี้ได้ขยายตัวไปสู่ระดับเทศมณฑล (county)

ในที่แห่งนี้ได้ลดขนาดถนนใหญ่ที่เคยเต็มไปด้วย รถราและความอึกทึก เป็นถนน 2 เลนที่ปลูกต้นไม้ไว้เต็ม มีเพียงรถแท็กซี่ไฟฟ้า และรถโดยสารขนาดเล็กซึ่งแล่นบน รางบนถนนซึ่งให้บริการฟรี มีช่องจราจรสำหรับจักรยานและ ทางเดินเท้าที่กว้างขวาง สงบเงียบ อาคารสูงซึ่งเคยเป็นอาคาร สำนักงานได้กลายมาเป็นอพาร์ทเมนต์ซึ่งมีร้านค้าและ บริการต่าง ๆ อยู่ชั้นล่าง ทำให้ชาวบ้านที่นี่ไม่ต้องใช้เวลา และพาหนะในการเดินทาง นอกจากนั้น บ้านพักอาศัยแถบ นอกเมืองที่สร้างใหม่ยังถูกทิ้งร้าง เนื่องจากประชาชนอพยพ

มาอยู่ในเขตชุมชนที่แสนสุขสบายกันหมด

อีโคโทเปียอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเมืองเล็ก ๆ ชื่อ อัลวิโซ ในซานฟรานซิสโกได้ประกาศอิสรภาพจากแนวทางการพัฒนาที่ผิดพลาดที่เกิดขึ้นในที่แห่งอื่นเช่นเดียวกัน เมืองนี้มีประชากรประมาณ 9,000 คน อาศัยอยู่ในรัศมีครึ่ง ไมล์จากระบบขนส่งมวลชน ซึ่งทำให้ความหนาแน่นประ- ชากสูงในเขตเมือง แต่ก็ยังมีใช้หนาแน่นจนประชาชน อยู่อย่างไร้ความสุข เพราะมีส่วนสาธารณะ มีต้นไม้ปลูก กระจายอยู่ทั่วไป เหมือนเป็นเมืองในสวน ในเมืองมีอุตสาหกรรมผลิตชิ้นส่วนของ “พาหนะ” ที่ใช้สำหรับชาวเมืองสัญจร ร่วมกันโดยมีการผลิตชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่จำเป็น แต่ละชุมชนมา ประกอบเป็นพาหนะตามความต้องการของแต่ละกลุ่มซึ่ง ไม่ซ้ำแบบใคร

กรณีตัวอย่างของ 2 เมืองอีโคโทเปียนี้ได้แสดงให้เห็นว่า หากประชาชนเข้มแข็งและมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และ ความซื่อสัตย์แล้ว สังคมที่ดีที่พวกเราใฝ่ฝันก็อยู่ไม่ไกลเกิน เอื้อม แต่หากนักการเมืองหมกมุ่นและคิดเพียงผลประโยชน์ ส่วนตนก็ยากที่บ้านเมืองจะพัฒนาไปอย่างยั่งยืนได้

คนไทยบางคนอาจคิดว่าเขาทำได้เพราะเป็นหมู่บ้าน เล็ก ๆ เมืองเล็ก ๆ แต่ดิฉันคิดว่ากรณีเมืองประเพณีอีโคโทเปีย ในสังคมไทยแม้ชุมชนจะมีขนาดเล็กกว่าอาจเป็นไปได้ ด้วยซ้ำ เพราะวิถีคิดแบบกระแสหลักที่ตามอย่าง “รูปแบบ” ของการพัฒนาในประเทศอุตสาหกรรม ทำให้เราคิดว่าคน ในปัจจุบันไม่อาจมีชีวิตอยู่รอดโดยไม่มีรถยนต์ส่วนตัวหรือ มือถือ เพราะเราได้เป็นทาสของสิ่งเหล่านี้เสียสิ้น คนไทย จำนวนมากไม่เคยเรียกร้องระบบขนส่งสาธารณะเพราะ เคยชินกับการขับรถส่วนตัวและอาจคิดว่ามันเป็นหนทาง เดียวที่จะเคลื่อนย้ายตัวเราไปยังที่อีกแห่งหนึ่ง

ในส่วนที่หกเป็นกรณีตัวอย่างความยั่งยืนซึ่งกล่าว ถึงอาคารสูงบางอาคารที่สถาปนิกได้พยายามนำพลังงาน ที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาใช้มากขึ้น เช่น การให้อากาศถ่ายเท โดยมีหน้าต่างที่เปิดได้ การใช้แสงธรรมชาติในอาคารมากขึ้น การใช้เครื่องปรับอากาศที่ไม่ใช้สาร CFC การทำสวนบน หลังคา และได้กล่าวถึงงานออกแบบของ Bill Dunster ผู้ที่ได้ออกแบบอาคารที่ถือว่าการพัฒนาไม่ให้เกิดคาร์บอน- ไดออกไซด์ (carbon-neutral development) แห่งแรก ของลอนดอน เป็นต้น

ความยั่งยืนในระดับเมืองและภาคได้มีการหยิบ ยกสถานที่ต่าง ๆ เช่น แวนคูเวอร์ ในแคนาดา, โบโกตา ในโคลัมเบีย, เมืองใหม่ ออรัลส์ ในอินเดีย, ลอนดอน ในอังกฤษ และชิคาโก ในสหรัฐอเมริกา และเมืองอื่น ๆ

อีกหลายแห่ง ในที่นี้จะขอหยิบยกกรณีศึกษาโก ซึ่งดิฉันเคยทำงานอยู่ที่นั่นว่า แม่นครนี้จะเต็มไปด้วยสีเขียวของพรรณพืชที่ขึ้นตามสวนสาธารณะ มีโครงข่ายขนส่งมวลชนที่ให้บริการประชากร 8 ล้านคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากเทียบกับกรุงเทพฯ แล้วในเชิงการให้บริการก็ดูเหมือนว่านครซิดาโกจะมีอะไรดี ๆ หลายอย่าง แต่ในความเห็นของดิฉันยังไม่อาจปักใจว่านครซิดาโกเป็นตัวอย่างที่ดีของเมืองอย่างยั่งยืนเพราะส่วนหนึ่งของความยั่งยืนคือการมีธรรมาภิบาลและความเสมอภาคของประชากรกลุ่มต่าง ๆ แต่นครที่สวยงามแต่ประชากรถูกกีดกันและเหยียดสีผิว โดยเฉพาะในกลุ่มคนผิวดำ และไม่สามารถมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่เกี่ยวกับกลุ่มคนของเขาได้เท่าที่ควร

ส่วนที่เจ็ดซึ่งเป็นส่วนสุดท้ายเป็นแบบฝึกหัดการวางแผนเพื่อความยั่งยืน ซึ่งมีข้อมูลคล้ายกับเป็นคู่มือในการทำงานร่วมกับประชาชน เป็นส่วนที่น่าสนใจและน่าจะทำให้ตัวผู้อ่านเองได้เข้าใจเกี่ยวกับความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

แม้ว่า เมื่อ ค.ศ. 1996 Routledge ได้เคยพิมพ์

The City Reader ไปแล้ว โดยมี Richard T. LeGates และ Frederic Stout เป็นบรรณาธิการ ซึ่งรวบรวมงานเขียนของนักเขียนด้านเมืองที่มีชื่อเสียงจำนวนไม่น้อย งานที่มาปรากฏในหนังสือเล่มนั้นมีเนื้อหาเกี่ยวกับเมืองโดยทั่วไป ไม่ได้เน้นแง่มุมด้านการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนเหมือนเช่น *The Sustainable Urban Development Reader* ผู้ที่อยากรู้เท่าทันแนวคิดด้านการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนในสังคมอื่นควรหาหนังสือเล่มใหม่นี้มาอ่าน เพื่อสร้างความเข้าใจ

ให้รู้ว่าในประเทศอุตสาหกรรมที่เทคโนโลยีก้าวหน้าและพัฒนาไปจนสุดโต่งแล้ว เขาได้บทเรียนราคาแพงจากความเจ็บป่วยและคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ของประชาชน จึงหันมาดูแลสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการรองรับของระบบนิเวศ และคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของคนในเมืองควบคู่ไปกับการพัฒนา มิได้ย่ำอยู่ในวังวนแนวคิดยุคทศวรรษ 1960 อันเป็นยุคที่มีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมในเมืองมากที่สุด ดังเช่นที่ยังเป็นอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน

อย่างไรก็ดี ในการจะนำเอาแนวคิดการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืนของต่างประเทศมาใช้กับประเทศไทยมีข้อสังเกตที่พึงระวังคือ ประเทศตะวันตกมีความเป็น “ประชาธิปไตย” แบบประชาชนมีส่วนร่วมมายาวนาน มิใช่ประชาธิปไตยแบบไปใช้สิทธิแต่ขาดการตรวจสอบผู้บริหารท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความเข้มแข็งและสามารถดูแลจัดการและเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืน ชนชั้นกลางของประเทศเหล่านั้นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาได้อย่างเข้มแข็ง พวกเขาคำนึงถึง “สิทธิ” และพิทักษ์สิทธิที่เขามีโดยไม่มีการขืน และมีการบ่มเพาะการมี “สำนึกต่อสังคม” (social mind) ผ่านระบบการศึกษาและองค์กรศาสนา ซึ่งออกจะแตกต่างจากสถานการณ์ของประเทศไทย จึงจำเป็นที่เราต้องพัฒนาบริบทของสังคมไทยให้เป็นไปในทิศทางที่จะสามารถพัฒนาเมืองของเราได้อย่างยั่งยืนเช่นกัน หลังจากที่ได้อ่านหนังสือ *The Sustainable Urban Development Reader* เล่มนี้จบแล้ว

